

PÁLYÁZATI
FELHÍVÁS!

a 22. o.-n

A JATE BTK KISZ-
szervezetének
kiadványa

1983. 3. sz.

PÁLYÁZATI
FELHÍVÁS!

a 22. o.-n

Várszegi Tibor: AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA BELSŐ HIERARCHIÁJA? 2. o.
"Megállapítható, hogy a társas kapcsolatokat az iskolában az iskolai siker rendezi, ami viszont nem azonos a "tudással"

Gálamb György: ...SEMMINT A REFORMRÓL...: 4. o.

"Igy jöhetett létre az a furcsa helyzet, hogy egy minisztérium, mely...nem ritkán autoriter módon intézi az ügyeket, bizalmat kér egy olyan testülettől, melynek nem felelős"

Tomka Béla: KINYITVA A STATISZTIKAI ZSEBKÖNYVET...: 8. o.

"Hazánk oktatási rendszerének helyzetét talán úgy mérhetjük fel, ha azt nemzetközi összehasonlításban vizsgáljuk"

Pálínkó István: HALLGATÓK BEVONÁSA A TUDOMÁNYOS MUNKÁBA:

8. o. "Egyetemünkön, bár minden öt hallgatóra jut egy oktató, mégsem beszélhetünk közvetlenebb emberi kapcsolatokról oktatók és hallgatók között."

Ábrahám Eszter: "LUKRA NEMZET!": 10. o. "Kecskénét... izgatottan várja az újabb álpopfonokat, melyeket a prudériának adnak"

Takács József: A "PRÓFÁN NÁRCISZ": 12. o. "Önreflexió az a tény is, hogy a rendező belepofáztat a ritusba: az első előadások tapasztalatainak beleszövése az előadásba"

Balog József: BÖLCSESZ: 14. o. "A címlap szerint négy év anyaga a gyűjtemény"

KISÉRTETEK ÉS CSEKÉLY REMÉNY /írta és válogatta:

Balog József/ "Például én el tudnék képzelni egy sovány kulákot is, pedig még sohasem olvastam róla": 16. o.

Bellavics István: TUDÓSÍTÁS: 18. o. "Kelet-Európa soknemzetű államaiban a polgárosodás és a nemzeti ébredés kiváltotta az egységes nemzetállam különböző koncepcióit"

Erdélyi Eszter: MAGYAR ÍRÓK ÉS A KÖZÉLET: 19. o.

"A politika tartalma a jelenvaló, a szellem a távlatban válik elsődlegessé - ezért a politikus és az író látószöge, állásontja nem mindig egyezik meg"

Gondolat-jel 1983. 3. sz.

Készítette a " - " alap-
szervezet. /titkár: Gálamb
György/
Kiadja a JATE BTK KISZ-
titkára

Soksz. eng.: Sényei Róbert-
né hivatalvezető

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA BELSŐ HIERARCHIÁJA

/egy mezőhegyesi vizsgálat következtetései/

Egy barátom mesélte el azt az esetet, amikor hazánkban tanuló chilei diákok felhívták a figyelmét arra, hogy Magyarországon az emberek társas kapcsolatait egy bizonyos "kasztosodás" jellemzi. Értették ezen azt, hogy a munkások munkásokkal, az értelmiségiek értelmiségiekkel, ezen belül is pl. a tanárok főként tanárokkal, a vezetők vezetőkkel barátkoznak leginkább. Számukra ez a jelenség azért volt különös, mert sem hazájukban, sem más országokban nem találták ennyire erősnek és jellemzőnek.

Ha ez így volna, társadalmunk rendkívül statikus, rugalmatlan és főleg zárt volna. Ez pedig azt jelentené, hogy nem jön létre kapcsolat a társadalom különböző rétegei között, a "kasztoknak" csak a rájuk jellemző szubkulturájuk alakul ki; az információk terjedése elakad és az egyes "kasztokra" kiválasztódik; az információk továbbítását csak a tömegkommunikációs eszközök végzik, amelyek személytelenné teszik a társadalmi kapcsolatokat. Ha ez így volna, fokozatosan feszültségek érlelődnének a különböző "kasztok" között. Az efféle feszültségek levezetésének pedig számtalan ijesztő formája lehet.

Fontos tehát felfigyelnünk interperszonális kapcsolataink mechanizmusaira. Társadalmunk egészéről nehéz keresztmetszetet adni, viszont az általános iskolában, kialakuló kapcsolatokról, amely a társadalomaltóságára arányosan képviselteti magát, kiindulásként levonhatunk bizonyos következtetéseket. A már egy évtizedes hazai iskolaszociológiai szakirodalom feltárta azt, hogy az iskolában megjelenő, objektív, iskolán kívüli gyökerekre visszavezethető társadalmi egyenlőtlenségeket az iskola nem tudja csökkenteni, sőt az utóbbi időben még növeli is. Ezek a társadalmi hátrányok, amelyeknek legfőbb összetevői a származás és a lakóhely, az iskolában kulturális természetűek, onnan kikerülve ismét társadalmi természetűek lesznek. /Lásd: Ferge Zsuzsa: A társadalmi struktúra és az iskolarendszer közötti néhány összefüggés in: Ferge: Társadalompolitikai tanulmányok/ A legújabb kutatások pedig kimutatták azt is, hogy ezek az objektív hátrányok világosan tagolt hierarchiát alakítanak ki az iskolában a gyerekek között. /Ladányi János - Csanádi Gábor: Szelekció az általános iskolában. Magvető, 1983./ Sok problémát okoz az is, hogy mindez a kezdődő demokratizálási törekvésekkel egyidejűleg jelentkezik.

Vajon ezek az objektív hátrányok meghatározzák-e a gyerekek szocializációs kapcsolatait; vagy pedig függetlenek tőlük?

A mezőhegyesi iskolában két éve kezdtem megfigyeléseimet. A községben csak egy iskola van, így az egész településről könnyen alkothattam képet. A továbbtanulási statisztikákból kiderült, hogy évente csak nagyon kevesen kerülnek el más városba, ugyanakkor a községbe csak az értelmiségiek kis része kerül más településről. A községi viszonyok így zártnak mondhatók. Felméréseimet az iskolában megjelenő társadalmi egyenlőtlenségek vizsgálatával kezdtem. Számításaim szerint a szülők foglalkozása és a településszerkezetből adódó lakóhelykülönbség /a belterület és a külterületi majorságok különbségei/ erősen meghatározzák a tanulmányi eredményt. Az így kialakult hierarchiát az jellemzi, hogy pl. a tagozatos osztályba járó belterületiek azok, akik a legkedvezőbb helyzetben vannak az iskolai siker tekintetében, míg a diáktthonos osztályba járó bejáró tanulók helyzete a leghátrányosabb. A tagozatos

osztályok 49%-a a belterület kvalifikált szakmunkáscsaládjainak gyerekeiből áll, és ezekbe jár a szellemi foglalkozású családok gyerekei-felső tagozatos gyerekeinek a fele. A diákotthonos osztályokba pedig zömmel a külterületi kvalifikálatlan rétegek gyerekei kerülnek /63%/. Ez a réteg a tagozatos osztályokban csak 28%-os arányt képvisel.

Vajon a szocializációs kapcsolatok mutatnak-e korrelációt ezekkel a társadalmi gyökerű egyenlőtlenségekkel? A számításaim egyértelműen azt mutatják, hogy igen. Szociometriai felméréseket végeztem a felső tagozat két évfolyamában. Ez a módszer alkalmas arra, hogy kimutassa az osztályok egészének légkörét és benne az egyes gyerekek pozícióját. Az előbbi tekintve az a meghökkentő eredmény született, hogy az egyes osztályokban alapvetően konformista légkör uralkodik. Ez persze önmagában még jelenthet egészséges beállítódást is, hiszen a társadalmi életben vannak olyan konvencionális értékek, amelyeket utánczás révén lehet lehet elsajátítani. Az a tény azonban, hogy a 7. és a 8. osztályban is kialakul konformista csoportlégkör, mindenképpen kórosnak mondható, és azt jelzi, hogy a gyerekek rokonszenvi választásaikban is a közvéleményhez igazodnak. Mintha személyes választásaikban egy előíráshoz idomulnának: azokat kell barátnak választani, akiket az osztály egésze bizonyos funkciók betöltésére alkalmasnak mond.

De hogyan alakul ki az osztály egészének véleménye? A szociometriai hálóból kitűnik, hogy az osztályok egymástól elszigetelt klikkekre /"kasztyókra"/ tagolódnak. Ezek között nincs olyan kommunikációs lánc, amely az információt továbbíthatná. Így nem jön létre az osztályon belül olyan központ sem, amelynek közvéleményalakító szerepe lehetne. Így nő meg a kívülről jövő véleményformálás esélye, és a tanárok, mint a gyerekek egyetlen, kívülről jövő közös kapcsolata, döntően meghatározhatják az osztályok, és így az egész iskola közvéleményét. A tanárok hatalmi funkciójuk révén úgy irányítanak - hatalmi, hiszen osztályoznak - hogy a bizonytalan belső egyenlőtlen kapcsolatrendszerüket tanulmányi szelekcióval határozottan tovább erősítik, és az ő valós, vagy vélt elvárásaikhoz való igazodás jelenti a tulajdonképpeni iskolai sikert.

A lapos pedagógiai eszközökkel szelektáló tanári kar ily módon azokat teszi meg jó tanulóknak, akik hamarabb felelnek meg az iskola által támasztott követelményeknek: objektív oldalról azokat, akik családjukból olyan indíttatást hoztak magukkal, amelyek az alkalmazkodást megkönnyíti számukra, s az iskolai előmenetel családon belül is rangot jelent, szubjektív oldalról pedig azokat, akik hamarabb eleget tesznek az elvárásoknak, amelyek főleg magatartási követelmények. Ez utóbbit bizonyíthatja az, ha közelebbről megvizsgáljuk a nemek közötti tanulmányi különbségeket. Azt tapasztalhatjuk, hogy a lányok tanulmányi eredménye minden osztályban jobb a fiukénál. Feltételezhető tehát az, hogy a lányok valamilyen ok miatt könnyebben tudnak alkalmazkodni az iskolai normákhoz. Sőt, a lányok szerepe annyira erős, hogy az a normál osztály, ahol jóval több lány van, mint fiú, még a tagozatos osztály tanulmányi eredményét is fölülmúlja. A lányoknak a nemi szerepre való szocializációjuk során alakul ki a fiukétól eltérő magatartásuk, amelyet az iskola egyuttal magatartási normának tüntet fel.

Ezekben a konformista csoportokban kik lesznek a hangadók, kik lesznek a "legjelentősebb" gyerekek? Jelentős személyiségnek szociálpszicho-

lógiai szempontból az mondható, aki valamilyen ok miatt sokat szerepel társai tudatában, tehát sokat választják. Bizonyos műveletekkel minden osztályban meghatározhatók akár a pozitív, akár a negatív jelentőségű gyerekek. A pozitív jelentőségűek általában lányok, míg a negatív jelentőségűek nagy része magányos, tehát az osztályon belül nem tartozik egyetlen klikkhez sem, minden csoport elutasítja magától. A pozitív jelentőségűek tanulmányi eredménye 4,5 körül, míg a negatív jelentőségűeké 2,5 körül mozog. Mindezekből látszik, hogy a pozitív jelentőségűek általában lényegesen magasabb sikerszintet. A "jó tanuló" kategória helyettesít minden más értéket és azonosítja mind a tanárok, mind a gyerekek a jó szervező, a jó funkcionárius, a népszerű kategóriákkal.

A szociometriai hálóból az is leolvasható, hogy ezek a pozitív jelentőségű gyerekek általában egy klikkben tömörülnek, és mindenkor elkülönülnek a negatív jelentőségűektől.

Megállapítható, hogy a társas kapcsolatokat az iskolában az iskolai siker rendezi, ami viszont nem azonos a "tudással", hanem egy sor objektív és szubjektív elem határozza meg. Városiasabb környezetben valószínűleg más eredményt kapnánk, mint egy olyan községben, ahol nincs iskola. A további kérdés pedig az, hogy ezekből a kisiskolás korra jellemző konformista tulajdonságokból az iskola befejezése után milyen fogatékosságok maradnak meg. Sikerül-e kinőni belőlük, vagy egy infantilizálódási folyamat veszi kezdetét?

Ne felejtsük el azonban, hogy ezeket a problémákat a demokratizálódás hozta felszínre, és egy részük annak következménye. Ennek ellenére a megoldás mégis az, hogy az autonóm demokratikus iskola vegye át fokozatosan a kényelmes pedagógiai eszközökkel szelektáló "apatikus" iskolák helyét.

Várszegi Tibor

...SEMMENT A REFORMRÓL...

Savary petit /Kevés vagy, Savary/ - hirdették még a nyáron a Sorbonne homlokzatán hatalmas piros betűk. A francia felsőoktatásért felelős minisztert becsmérő felirat azokban a napokban kerülhetett "mél-tó" helyére, amikor az egyetemi reformot tárgyalta a Nemzetgyűlés. A párizsi utcákon a diákok tüntettek, a rendőrség pedig beavatkozott. Jelöl annak, hogy a legrégibb polgári demokráciák sem mentesek a konfliktusok nem-megoldásának utcai eszközeitől.

+

A nem-megoldás nem egyenlő valamilyen probléma megoldásának elmulasztásával. S nemcsak azért, mert a problémák a maguk teljességében általában nehezen megoldhatók, s inkább meghaladhatók, újabb ellentmondásokba átfejlészthetők. További kifejtés helyett essen inkább szó arról az alkalomról, amikor mindez fölvetődött bennem: a gödöllői Diákszemélyiségről.

Ez a november 4. és 6. között lezajlott tanácskozás, melyen a magyar felsőoktatási intézmények diák-képviselői vettek részt, megvitatta a felsőoktatás átalakításának programját tartalmazó ún. "kék füzet"-et. Az anyagot Köpeczi Béla kulturális miniszter megnyitó beszédében így jellemezte: "Nem reformról van szó, hanem fejlesztésről, amely tekintetbe veszi az eddigi eredményeket, folyamatos változtatásokat irányoz elő és megteremt az ehhez szükséges tartalmi, szervezeti és gazdasági feltételeket...reálisan megalapozott fejlesztésről van szó..." Ugyanakkor ő mondta el azt is, hogy nem létezik olyan népgazdasági terv, amely a fejlesztés koncepciójával azonos időszakra /tehát 2000-ig/ tervezi, és azt, hogy e koncepció gazdasági oldalának tervezése csak a jelenlegi ötéves tervidőszakra volt lehetséges.

Mint a "kék füzet"-ből és a miniszteri beszédből kitűnt, csak 1990

után tartják emelhetőnek a felsőoktatásra fordított összegek költségvetési arányát; addig csupán ennek az aránynak a megőrzése /0,9%/, illetve reálértékének szinten tartása a cél. Köpeczi Béla szerint ezáltal biztosítható az eddig megkezdett rekonstrukciók befejezése az ELTE-n és a Közgáz-on, valamint az egyetemek gép- és műszerellátásának javulása. Ebben egyet is lehet érteni a miniszterrel. Hozzáteve persze azt is, hogy a "kék füzet"-ben foglaltak nagy része ily módon - anyagi eszközök hiányában - nem válhat valóra.

Ezt erősítette meg bennem a másodikként felszólaló Bihari Mihály is. A Művelődési Minisztérium osztályvezetője szerint az intenzív fejlesztés kevésbé látványos, mint az extenzív, de több pénzbe kerül. Valóban: több pénz kell a jegyzetek kiadására és iratására, a nyelvoktatás, a könyvtárak és az információáramlás fejlesztésére - és mind ez a bölcsészkaok számára különösen fontos! - sorolhatnám tovább. Bihari Mihály szerint: "...ha ezeken a területeken stagnálás van, az rögtön jelentkezik a képzési színvonal romlásában..."

Ő már előszeretettel használta a "reform" szót. Kompetencia és reformelkötelezettség volt az a két érték, mely köré beszédét rendezte. Kompetenciát a reformot alakítóktól a viták során és reformelkötelezettnak nevezte a kulturális kormányzatot. Nem szabad - mondta -, hogy az egyetemek oktatói, hallgatói és a minisztérium között "lövészárók" huzódjon. Az egyetemeken ezért reformérdekeltséget kell kialakítani.

Mindez nagyon rokonszenves elképzelés, de több szempontból ellentmondásos is. "...Csak társadalmi reformfolyamatokba ágyazva lehet sikere az oktatási reformnak..", "...az anyagi feltételeket az egész kormányzat feladata biztosítani..." - hosszan idézhetném még Bihari Mihályt, a ki a szekcióülésen kimondta azt, amit a minisztérium más képviselői is éreztettek: a Művelődési Minisztériumot a Tervhivatal és a társtárcaák magára hagyták a reform eddigi munkálataiban. Ha a dolog így áll, az csak egyik jele annak, hogy a társadalmi reformfolyamatok sorsa legalábbis kérdéses; és ha a társtárcaák és a Tervhivatal nem mutatkoznak elég elkötelezettnak a felsőoktatási reform ügye iránt, akkor egy mégoly elkötelezett MUM-apparátus sem tehet túl sokat. Nem beszélve az ebben a minisztériumban nem olyan ritka személyi változásokról.

Sajnos úgy tűnhetett Bihari Mihály szavaiból, hogy a minisztérium a reformtörekvések akadályát a "helyi ellenállásokban" is látja - talán tulzott aggodalommal. Valószínűleg léteznek ilyenek, ám ez nem indokolja azt, hogy mind az ő, mind a "kék füzet" szemléletében az egyetemi oktatók és hallgatók csak potenciális szövetségesként legyenek jelen, nem pedig olyan bázisként, melynek kezdeményezőseire, kísérletezéseire is /lásd: Jámbor szándék c. tervezet a BTK-n/ épülhet a reform. Ebből a szemléletből következnek a "kék füzet"-ben is kinyilvánított minisztériumi elképzelések, hogy a tanszékvezetői kinevezéseket minisztériumi, az egyetemi tanáriakat pedig minisztertanácsi hatáskörbe kell utalni. Az érvek: így garantálhatók a reform személyi feltételei, így nőni fog az egyetemi tanárok és a tanszékvezetők társadalmi presztízse. Akadhatnak persze kétkedők, akik szerint a társadalmi presztízis inkább függ a lehető legkevesebb kötöttséggel járó kutatómunka lehetőségétől és a magasabb fizetésektől. Mindenesetre tény, hogy az ilyen centralizációs törekvések ellentmondanak az ugyancsak a "kék füzet"-ben kinyilvánított egyetemi demokrácia és autonómia elveinek.

A tanácskozáson sokszor esett szó az érdekeltségi viszonyok reformnak kedvező módon történő átalakításáról. Félő azonban, hogy ezeket a viszonyokat az egész felsőoktatásra érvényesen nagyon kevesen ismerik. Sürgetően szükség volna egy, a témával kapcsolatos, reprezentatív, egzakt felmérésre, és olyan tudományos munkaközösség felállítására, mely az érdekeltségi viszonyok változásait, és általában a reform lehetőségeit figyelemmel kísérné.

A Diáksparlamenten elhangzott felszólalások nagy része azon kérdések körül forgott, melyekről eddig irtam: - az egyetemek autonómiája, a reform anyagi-társadalmi körülményei, az egyetemek belső demokráciája; - és amelyek már Köpeczi Béla és Bihari Mihály felszólalásaiban is hangsúlyt kaptak.

Ezután az egyetemek és főiskolák küldötteié volt a szó. Az első napon 12 hozzászólás hangzott el. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem küldötte, Horváth Gyula rögtön azt az értesülést mondta el, mely szerint a "kék füzet" nem egyezik - helyenként koncepciójában sem azzal az anyaggal, melyet a minisztérium jóváhagyásra a Minisztertanács elé terjeszt. Ezt az értesülést egyébként a tanácskozás folyamán a minisztérium képviselői nem cáfolták. Az általa szükségesnek tartott reform lényegét Horváth Gyula a hallgatósárai nevében is négy pontban jellemezte: autonómia, demokrácia, a hallgatói státusz megváltoztatása és az egyetemen belüli képzés választhatósága. Ezek valóban szükséges feltételei a reformnak, ámde nem elégségesek, és valóban csak feltételei, azaz csak kívülről vonatkoznak arra, amit a reformnak meg kellene változtatnia: a képzési folyamatra, annak tartalmára, intenzitására.

Az ELTE küldöttének, Nagy Imrének felszólalása alapos, problémaérzékeny volt és sok tekintetben meghatározta a további vitát. Úgy vélekedett, hogy a "kék füzet" megvitatására fordítható idő rövidsége miatt a minisztérium nem várhatta, hogy mindenben megalapozott véleményt mondanak a tervezetről és azt sem, hogy bázist teremthet a reformnak. Nem látta tisztázottnak a javaslat műfaját és célját, és alkalmatlannak ítélte arra, hogy az átalakítás programja legyen, hozzátevé azt, hogy megvalósulása jelentős lépés lenne. Modell kidolgozására lenne szükség - vélte - még abban a helyzetben is, amikor nincs meg a megvalósítás lehetősége, különben a későbbi intézkedések is ad-hoc jellegűek lesznek. Kifogásolta, hogy a végrehajtás ütemtervét csak most kezdik kidolgozni, amire pedig már 1981 nyarától lett volna lehetőség. A "kék füzet"-ről így összegezte véleményét: "...nem reformjavaslat; csak gyógyszer, nem pedig gyógyászó..."

Hosszasan idézhetnék még a színvonalas felszólalásokból. A küldöttek nagy része - felkészülten és tárgyilagosságra törekedve - a vártnál kritikusabb hangot ütött meg. Közülük is kitűnt Fischer György, az ELTE küldötte, aki - nagyon megalapozottan - amellett érvelt, hogy a "kék füzet" nem tekinthető a felsőoktatás reformprogramjának. Ebből azonban olyan következtetést vont le, hogy a Diáksparlamentnek vissza kell azt utasítania. Ezt nem tartottam volna adekvát lépésnek, mert a gödöllői tanácskozásnak nem volt joga arra, hogy elfogadja vagy elvesse a tervezetet. Csak arról dönthetett, hogy a hozzászólások alapján összeállított állásfoglalást, illetve a "kék füzet" kritikáját elfogadja-e vagy sem. Így persze a Fischer Györggyel vitázók is, akik az elfogadás mellett érveltek, hibás körbe kerültek. Érveik között szerepelt az is, hogy egy esetleges el nem fogadás esetén a minisztérium tárgyalási készsége csökkenne, és esetleg nem kerülhetne sor annak az "ifjusági bizott-

ság"-nak fölállítására sem, amely ellenőrizné az intézkedési terv végrehajtását és amellyel a tanácskozás elején kecsegtették a küldötteket. Ezekkel az érvekkel a küldöttek és egy-két KISZ-tisztségviselő hadakozott, nem pedig a minisztérium képviselői, akik inkább csak éreztették, hogy őket magukra hagyták és a küldöttek támogatására apelláltak. Így jöhetett létre az a furcsa helyzet, hogy egy minisztérium vagy annak egy osztálya, mely jószándékuan, rengeteg nehézséggel küzdve, ám nem ritkán autoriter módon /autoriter: itt nem pejorativ, hanem annak tudomásul vétele, hogy sokszor nem is lehet másképp intézni az ügyeket/ jár el, mint végrehajtó szerv, bizalmat kér egy olyan fórumtól, melynek nem felelős.

Itt érdemes kitérni az egész reformvita menetére. A minisztérium külön-külön kérte ki a hallgatók, az oktatók, a társtárcák véleményét. Ezzel most nehéz is a helyzete megkönnnyü is. Nehéz azért, mert minden vitapartner hajlamos a minisztériumot, mint a vele szemben álló egyedüli tárgyaló félt a bajok "összforrásának" tekinteni és elfelejteni azt, hogy a minisztériumi döntések mögött sokszor más nyomásgyakorló csoportok is állhatnak. Ugyanakkor könnyebb azért, mert utóbbiakra hivatkozhat, manipulálhat velük, az "összérdek" képviselőjeként léphet föl és a külső szándékokat - elvi egyetértése fönntartásával - a saját érdekei szerint, eredeti kontextusukból kiragadva válthatja valóra. Az alternatíva elgondolásához merész képzelgetés szükséges: elgondolni egy olyan reformvitát, ahol az összes érdekelt fél /minisztérium, társtárcák, Tervhivatal, hallgatók, oktatók/ képviselői együtt ülnek le megvitatni egy alapos, szakmai viták során testet öltött tervezetet, mely elfogadása után kötelezővé válik az összes fél számára.

Visszatérve előbbi gondolatnetemhez, a bizalom kérdése még fontosabbá vált a Diákszemélyiség

sodik napirendi pontjának tárgyalásakor, mely az 1981-es országos Diákszemélyiség parlament intézkedési tervének végrehajtásáról szóló jelentés megvitatása volt. Pontosabb lenne végrenem-hajtást írni: ismeretlen források szerint az intézkedési terv 84%-a nem vált valóra. /Nem világos, hogy az említett érték milyen paraméterek figyelembe vételével született. Mindenesetre a pontok túlnyomó többségére igaz az előbbi állítás./ Ebben a helyzetben persze a jelentésnek arról kellene szólnia, hogy miért nem hajtották végre a tervezett intézkedések nagy részét. Erről azonban csak a szekcióülésen kaptunk információkat Bihari Mihálytól, aki egyébként nagyon korrektül, nyíltan vitatkozott, komolyan érvelt, figyelt a véleményekre és válaszolt a kérdésekre. Okként bizonyos társadalmi ellentéteket is megjelölt, valamint a minisztériumot is megköszönő ügyvitel nehézségét és azt, hogy a minisztériumot 1981-ben olyan ígények felvállalására kényszerítették /?/ az akkori Diákszemélyiség parlamenten, melyek kielégítése nem tartozik hatáskörébe. A gödöllői Diákszemélyiség parlament így az 1981-es intézkedési terv kissé megkurtított változatát fogadta el és végrehajtásának ellenőrzésére az említett Ifjúsági Bizottságba 12 tagot választott. /Ennek másik 12 tagját a KISZ KB Egyetemi és Főiskolai Tanácsa nevezi ki./

A tanácskozás miniszteri zárszava előtt felszólaló Tétényi Pál, az MSZMP KB. Kulturális Osztályának vezetője szerencsétlen módon a reformért aggódókat erősítette meg bizalmatlanságukban azzal, hogy a társadalmi reformfolyamatokról úgy beszélt, mintha azok évek óta egyenletesen fejlődőnének, az egyetemeken pedig úgy, mintha helyzetük szinte idilli, s nem válsággal fenyegető volna.

Az állásfoglalások elfogadásával a gödöllői Diákszemélyiség parlament véget ért. Semmi világraszóló esemény nem történt, ami önmagában még nem is baj. Lehet, hogy beszámolóm emiatt sem túl érdekes. Mert a nem-megoldásról szól; a negatív megoldásról: diszfunkcionális, egymásba fonódó félcelekvésekről, fellelhetőségekről, fél-re sikerült szándékokról, semmint a reformról...

KINYITVA A STATISZTIKAI ZSEBKÖNYVET...

/A magyar oktatás két mutatója nemzetközi összehasonlításban/

Hazánk oktatási rendszerének helyzetét igazán talán úgy mérhetjük fel, ha ezt nemzetközi összehasonlításban vizsgáljuk. Információkat kaphatunk így az oktatáson kívül arról is, hogy a különböző országok költségvetési "értékrendjében" /ill. kormányaik ilyen rangsorában/ milyen helyet foglal el ez a terület, amelyet természetesen gazdasági lehetőségek is behatárolnak.

Két mutató alapján próbáljuk az összehasonlítást megtenni. Az egyik az oktatásban résztvevők aránya, a másik az oktatási kiadások értéke.

Nyilvánvalóan az a lsőfoku oktatás minden európai országban kötelező, így az ebben résztvevők arányszáma leginkább demográfiai információkat hordozna, melyeknek itt nincs jelentőségük. Sokkal érdekesebb a felsőfoku oktatási intézmények hallgatóinak arányszáma a számításba jövő /20-24 éves/ népesség százalékában 1979-ben.

Mindennél beszédesebb az alábbi adatsor, amely, mivel az adatgyűjtés azonos módon történt, közvetlen összehasonlításra ad lehetőséget:

Ausztria 21,9%	<u>Magyarország 12,3%</u>	Svédország 36,5%
Belgium 25,7%	NDK 29,0%	Szovjetunió 21,3%
Bulgária 17,8%	NSZK 25,6%	USA 56,0% /sic!/
Csehszlovákia 16,2%	Portugália 10,8%	Brazília 11,0%
Franciaország 24,2%	Románia 10,6%	
Lengyelország 17,5%		

Magyarország Európában csak Portugáliát és Romániát előzi meg a rangsorban, figyelembe véve a táblázatban nem szereplő országokat is.

Hasonló tendenciákat tükröznek az oktatási kiadások értékei is. A százalékos összehasonlításra itt nincs mód, mert a szocialista országok a nemzeti jövedelem százalékában, míg a többi ország a bruttó nemzeti termelés százalékában közölte adatát. Fellelhető azonban az összes kiadás értéke nemzeti valutában, amiből könnyen kiszámíthatjuk az egy főre jutó értékeket azonos valutában, mondjuk dollárban. Ily módon az alábbi megállapításokat tehetjük: egy főre vetítve Ausztria 5-ször, Hollandia 9,1-szer, Franciaország 5,4-szer, az NSZK 6,2-szer, Spanyolország 0,62-szer, Svédország 10,6-szer, Finnország 5-ször, az Egyesült Királyság 3-szor annyit fordít oktatásra, mint Magyarország. Meg kell jegyezni, hogy amennyiben nem a hetvenes évek végének - Magyarországra nézve a valóságosnál kedvezőbb, bizonyos szempontból kényszerárfolyamnak tekinthető /lásd: kettős árfolyam/ - valutakurzusával számolunk, hanem a jelenlegi egységes árfolyammal, az adatok számunkra ennél is kelvezőtlenebbek. Érdekes módon a szocialista országok ilyen jellegű kiadásait a magyarországiakkal összehasonlítva azt láthatjuk, hogy /Románia kivételével, ahol lényegesen kisebb összegekről van szó/ a kiadások egy főre vetítve szinte azonos szinten állnak /NDK-ról nincs adat./

A tőkés és a szocialista országok közötti horribilis különbségek létrejöttében bizonyosan közrejátszanak az eltérő kereseti- és árviszonyok is. Leegyszerűsített példával illusztrálva: egy svéd és egy magyar tanító, tegyük fel azonos teljesítménye, a svéd bérvizonyokból adódóan jóval magasabb költségként realizálódik Svédország oktatási kiadásaiban.

Az ilyen jellegű különbségek azonban önmagukban természetesen közel sem eredményezhetik a nagy eltéréseket. Anélkül, hogy messze-
menő következtetéseket igyekeznénk levonni, megállapíthatjuk, hogy a vizsgált két fontos mutató terén hazánk messze elmarad az európai átlagtól.

/Forrás: Nemzetközi statisztikai zsebkönyv 1983./

Tomka Béla

+ + +

HALLGATÓK BEVONÁSA A TUDOMÁNYOS MUNKÁBA

"A hallgatókkal való differenciált foglalkozás nem tartozik a magyar felsőoktatás erősségei közé. Általában nem túl alkalmasak a meghonosodott módszerek, eljárások az egyéni foglalkozásra" /Gondolatok a felsőoktatási intézményekben folyó képzésről, EFO-tábori anyag/

"Meg kell vizsgálni és szélesebb körben lehetővé kell tenni a hallgatók számára az oktató-, kutató, ill. szerződéses munkába történő szervezett bekapcsolódást, elsősorban a demonstrátori rendszer újraszervezésével, az anyagi és erkölcsi ösztönzés erősítésével. Felül kell vizsgálni a tudományos diákköri mozgalom célját és rendszerét, meg kell határozni a továbbfejlesztés irányait. Intézményes lehetőséget kell találni a hasznosítható eredmények gyakorlati alkalmazására." /Az 1981. évi Felsőoktatási Alágazati Elfjúsági Parlament intézkedési terve/

Egyetemünkön, bár minden öt hallgatóra jut egy oktató, mégsem beszélhetünk közvetlenebb emberi kapcsolatokról oktatók és hallgatók között. A kapcsolatok többnyire az előadó-befogadó ill. a vizsgáztató-vizsgáló viszonyra redukálódnak. Nem valószínű, hogy minden egyes oktatónak van öt hallgatója, kiknek

munkáját, fejlődését figyelemmel kíséri, elősegíti, akiket megpróbál saját tudományos tevékenységébe bekapcsolni.

Nálunk a hallgatók tudományos munkába való bevonásának alapvetően két módja van. Az egyik: a hallgatók, többnyire a diplomamunka ill. a szakdolgozat kényszerétől hajtva, a tanszékeken kifüggesztett témák, és egyéb információk alapján felkeresnek egy-egy oktatót; a másik: alsóbbéves korában megpróbál bekapcsolódni egy-egy TDK munkájába.

A TTK-n a többség kényszerből megy "dolgozni" negyedik év második félévétől. A jobb képességűeket jó esetben /és ritkábban/ előbb kiválasztják vagy maguk keresnek őket érdeklő témákat, oktatókat még a negyedik év előtt. Érdekes, hogy még a jobbak közül is csak kevés hallgatót tanítanak meg önállóan kutatni, végigvezetve a kutatás minden lépcsőjén, nagymértékű önállóságot engedélyezve. Néhány helyen a hallgatókat szerződéses munkába is bevonják.

A karon a TDK-k nem vagy alig működnek; a szakok jellegénél fogva a körök nem "tudományos műhelyek", hanem legfeljebb csak ismeretterjesztő előadások színhelyei. Az igaz, hogy sok TDK-dolgozat készül, de a többségük azonos a diplomamunkával vagy annak egy /nagy/ részével.

A tanárszakosokat tudományos munkába nem vonják be, ők maguk is ritkán jelentkeznak. Szakdolgozatukat többnyire kisebb horderejű /pl.: irodalmi áttekintése egy témának/ vagy oktatással kapcsolatos témákból írják.

A kötelezően tuli tudományos tevékenység végzését a karon általános magas óraszám is gátolja.

A Bölcsészkaron nem gazdálkodnak jól a válogatott, jó képességű fölvetett hallgatókkal. Néhány tanszéken /l. sz. Irodalomtörténeti, Altajisztika/ és egy-két kiemelkedő oktatón kívül egyáltalán nem foglalkoznak a hallgatók bevonásával. A szakdolgozati témák többnyire olyanok, hogy nagy szellemi erőfeszítést nem igényel megírásuk hallgatói

résről, figyelemmel kísérésük oktatói részről.

A fent említett tanszékeken tervszerű, tudatos hallgatókiválasztás folyik. A kiszemelt hallgatókkal elsőéves koruktól fogva foglalkoznak, foglalkoztatják őket, fokozatosan terhelik őket, és a velük kialakított emberi kapcsolatok is szorosak. Ezen kívül "erősnek" mondható még a régészeti diákkör is.

A JTK-n sem "gazdálkodnak" jól a hallgatókkal. A tudományos tevékenység főleg a diplomadolgozat megírására korlátozódik. A témákat, melyek nemigen változnak az évek során kifüggesztik a tanszéki hirdetőtáblára, ezekből lehet választani. Vannak más, korántsem általánosan kihasznált lehetőségek: a hallgató önálló téma igényével korábban jelentkezik valamelyik oktatónál, vagy az egy-két működő diákkör munkájába kapcsolódik be. /Nemzetközi Jogi TDK, Büntetőjogi TDK/ Nyilván itt is előfordul néhányszor a fordított kiválasztás esete.

A hallgatók tudományos munkába való bevonásának lehetőségei:

- a fent idézett intézkedési terv megvalósítása,
- az óraszámok csökkentése,
- az oktatók terhelésének felülvizsgálata /a hármas követelményrendszer felülvizsgálása/,
- az "iskolateremtő" oktatók jutalmazása,
- az oktatóknak az oktatásban való anyagi és szellemi érdekeltségének megteremtése,
- a hallgatók anyagi és szellemi érdekeltségének megteremtése, hogy a minimálisnál nagyobb teljesítményt nyújtsanak /pl. a demonstrációs rendszer visszaállítása.

Pálinkó István

+ + +

kritika ---- kritika ---- kritika ---- kritika ---- kritika

"LUKRA NEMZET!" AVAGY SZNOBOK ELŐNYBEN

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy színház, nem is olyan messze Pesttől. A színház nem tartozott a kiemelkedő hasonló jellegű intézmények közé. /Volt idő, amikor igen. Lásd: Ruszt-ikus stílus. /Szándékaiban tisztességes előadásokat hoztak létre, s megpróbáltak változtatni a rusztikus utáni un. unalmas stílusirányzaton. Az eredmény azonban lehangoló volt. S ekkor megjelent a tisztességben megőszült Mester, a kísérletező kedvénél teljében lubickoló Mágus és a 25.-en tuljutó Faustus. Idáig a mese. Ha így folytatódna, nem is vennénk komolyan. Tehát:

Tehát: 1983 tavaszán megérkezett Jancsó Miklós, Hernádi Gyula és Gyurkó László, a magyar színház leendő három apostola Kecskemétre, s lesöpörte a pályáról az akkor működő /és bizalmat kapott/ vezetést. A hirtelen váltás után szentani lehetünk a kulturális sajtóban történő levélváltásoknak, heves reagálásoknak. Közel harminc színész távozott Kecskemétről, kik később a gyávaság és az ujtól való félelem vádjával vádoltattak.

Az új vezetés az európai véráramba való beáramlást, a legfelső csúcsok közös megmászásának ígérését hirdette. Szántalan műsorváltoztatás után kidoboltatták a végleges évadtervet. Kérdés: az eddigi három nagy-

színházi produkció céljaiból mennyi valósult meg?

"SZENZÁCIÓÓÓ! SZTÁROK A SZINNPADON!" Drahotá Andrea, Kozák András, Bessenyei Ferenc Kecskeméten! Királyi vadászat Madaras József rendezésében!

Hernádi Gyula: "Megtörténhetett volna, avagy torz tükröt tartok a történelmi elé." drámája igazán érdekes helyzetet boncolgat. Furcsa torzításban láthatjuk az erőszak megszületését, minden és mindenki manipulálhatóságának lehetőségét, sőt megvalósulását. Sajnos a torzítás torzán jött le a színpadról. A bevett sablonokkal dolgozó Bessenyei nem képes hihetővé tenni a nagystilű politikai szélhámost. Mozdulatai, sokszor hallott /sokszor jobbnak hallott/ hangszínei, a már unalmassá váló eszközök már jellemezték ebben a darabban. Rutinmunka - vidéki közönségnek.

Kérdés: mit szól ehhez a közönség? Válasz a művész megjelenésére: taps. A látcsövek is elfogytak előadás előtt. Siker.

Kozák és Drahotá ismert kettőse változó színvonalon, de becsülettel teljesítette azt, amire vállalkozott. Igazán akkor jók, amikor a kiszolgáltatott, de pénzéhes és így mindenre kapható kisenbert kell eljátszaniuk.

Madaras, a rendező igazán remekül menedzselte színészként önmagát, egy háttéralkból megteremti az erőszak torzszülöttét, sokat ígérő, /de meg nem fejtett/ imával zárja a darabot. Színészilleg precízen végigviszi az erőszakból, hazugságból való születést, csak hogy őt is láttuk már máskor is ilyen "démonikusnak".

Felomás tehát az első bemutatón, s nem éppen az európai főérbé való csatlakozás első jele.

A következő produkció a Hány János - gyermekelőadás. Kodály daljából azonban elveszett a játék töltete, a báj. Színházat látunk dolmányosan, "ancugosan"; dicséretére válhatott volna egy jóérzéku tanító néninek. Kevés az igazán jó ötlet, annál több a bevált színházi sablon. /Minderről persze a gyerekek nem tehetnek, amit kértek tőlük, azt teljesítették./ Paradox módon a hibák, a kidolgozatlan szituációk, zenei betétek világítanak rá mégis a mű igazi mélységeire. A haza utáni vágyódásra, a hazaszeretetre, és egy bizonyos fokú cselekvésképtelenségre.

"VILÁGSZENZÁCIÓ! A FÖLDÖN ELŐSZÖR!" - hirdetik Kecskeméten a kukák, a lépcsőházak, a padok, a buszok oldalai. A társulat színrevitelében /a megírásban is közreműködtek/ Jancsó Miklós vezetésével egy ujrafogalmazott Lysistraté-t látunk. A politikum és a pikantéria elvetése, helyébe harsányság és izléstelenség. Fércmű. Olyan, mintha a megerőszakolt Muzsa artikulálatlan hörgését vitték volna színpadra.

A darab első része közös alkotás, s írásban is rögzített. A második rész Gyurkó László szerint nincs megírva, mert próbatételnek szánta a színészek számára; azaz a darab a színpad előtt alakul, "formálódik". Kollektív játék, improvizatív elemekkel. Csak megjegyzés: nagyhirű, régóta együtt játszó társulatok nem mernek ilyenre vállalkozni, mert ellentétben ezzel a most verbuválót társulattal. Természetes, hogy a darabnak így semmi köze nincs az antik komédiához. Cselekmény se nagyon van, bár ez manapság nem is követelmény. Kedves fürtös görög leányok és fiúk, istenek és félistenek ölelkeznek, párosodnak /no, cde csak imitálva/ a színen, "Lukra /görög/ nemzet!" Meztelen leányok jönnek-mennek. Lő most nincs.

Ha Jancsó rossz rendező és olcsó poénvadász, hogyan juthatott el idáig? Ha nem rossz, csak úgy "megrendezte" ezt a darabot, akkor... jobb nem végiggondolni.

Kérdés: mit gondol a néző? Válasz: a darab telt házzal megy. Látcsövek eladva. Sikerült sznobságukra építve /lásd: a néző fennkölt mondani-valót keres és talál mindenben/ anyagilag is sikeressé lenni. A jobbérzésű néző nem tudja, mit lát, s ezért döbben meg, ha közébe véve a helyi

lapot azt olvassa magyarázatul: "Ha vakhit és az ágyuk uralkodnak, akkor megnyomorodik a természet, felbomlik a nőkre és férfiakra komponált világ egyensúlya." /No persze akinek a kezét biztos kezek fogják, az nem vét helyesírási hibát./S végülis mindent meg lehet magyarázni. De a tisztességtelenség tisztességtelenség marad. Becsapás, átverés, bővli és blődli- ez a "Jöjj előre, cinborám". S legalább ne moralizálna! A színház sikerét a közönségen lehet lemérni. Kecskemét zsufolt nézőtérrel képviselteti magát az új bemutatókon, sznopsága teljes fegyverzetében. S izgattottan várja az újabb álpofofonokat, melyeket a prűdóriának adnak, avagy a vérfagyasztó Hernádi-blődlik valamelyikét. Pedig Hernádi is megmondta: "Nem minden blődli, ami fénylik."

Ajánlott irodalom: Színház c. folyóirat szeptemberi száma
 Petőfi Népe nov.1.
 Élet és Irodalom nov. 4.
 Heti Világgazdaság 83/45.

Ábrahám Eszter

+ + +

A. "PROFÁN NÁRCISZ"

Ezen írás szerzője az október 23-i és november 21-i előadást látta. Egy hónap alatt a PROFÁN NÁRCISZ c. "ritusból" "ritus és előadás" lett. Pontosabban: mint egy burok, a ritust körülvette az előadás.

November 21-én este nyolc előtt a várakozók között megjelent egy ballonkabátos, szürke kalapos férfi fel-alá sétált és belefotózott az arcokba. A nézők /ekkor már nézők, s nem várakozók/ megjegyezték: ez már az előadás. Valamint ezt: /nevezzük így/ Titkosrendőrt játszik. /Kossuth Lajos használta szóval: szaglárt./ E jelenetsornak a politikai pikantériája mellett sokkal fontosabb a jelentése. Rögzítette a helyet és az időt /az előadás egyetlen teljes időmeghatározó eleme/. Másrészt: ez nem az előadás eleme! Az előadás azzal kezdődik, hogy kicsapódik a klub ajtaja, s a meglepett nézők és a Fotós vakuvillanásai között pózokba áll a Színház Társulat. A Titkosrendőr nem a társulat tagja, viszont éppugy hozzátartozik az előadáshoz, mint a színészek. Ime a színházon kívüli hatalon: burok az előadás körül.

A néző belép a klubba. A benti tér, amely más előadások előtt a nézőké, most nem: a színészeké; a néző tehát színpadra került. A Ruhatáros-lány által körbekínált meleg tea, az arcok előtt tartott tükör kizökkentik a nézőt a helyéről, szerephe kényszerítik. Amibe belecsöppen: a Színház világa. Ez az a burok, amely körül fogja a ritust, a magot.

A ritus azzal a mozdulattal kezdődik, amellyel elhatárolja terét, a fekete pódiumot Nárcisz: lábujjával kört húz maga köré. E pódium: sziget. A szöveg kulcsmondatának ezt véljük: "sikstágtól, meredektől egy cseppcseke próbál elszakadni." Ilyen leválni akaró Csepp a ritus. Amitől elszakadni akar: a színház. A ritus köré növesztett előadás: a ritus ellenpontozása. A keretjáték, a két bohóc vásári komédiája: a színház (---) a ritus /mint a "műsorfüzet" megnevezi: a nem-színház/. Az előbbi, a Maszk, az utóbbi a levetett Maszk, a meztelenség; ott színészek, itt személyiség. E két pólus között az előadás alatt mindvégig harc folyik. A rendező belenyúlt a ritusba: szétördeli, belekiabáltat, elnyomja, háttérbe szorítja, hogy ezzel még inkább kiemelje. Nárcisz nem szól ki a Szigetről, mintha mindettől elhatárolódott volna, csak kinéz a pódiumról. De ekkor

már nem Nárcisz ő, hanem a Direktor, aki előad; a színész bújik elő. Ez akkor történik, mikor a Titkosrendőr az előadás közben feláll és kinegy. Most mi lesz? Hiszen tőle függ minden: lehet, hogy a következő előadást már nem is játszhatjuk, becsukják a színházat. Ez a pillanat: a rendező mintha negérlené kísérletének lehetetlenségét.

Van ebben az előadásban egy erős önironikus iz./Ezt az egy hónapos fejlődési folyamatot önreflexióként is felfoghatjuk./ Abból a paradox helyzetből adódik ez, hogy színházban játszáskor el a nem-színházat, hogy színész alakítja a nem-színészt. A z előadás kezdetén a Szintársulat fotótűzben álló pózai így, ebben a helyzetben hatnak igazán öniróniásként. Önreflexió az a tény is, hogy a rendező belepofáztat a ritusba: az első előadások tapasztalatainak beleszövése az előadásba. Fogalmakra lefordítva: az ideának és az ezt körülvevő valóságnak a viszonyát ez alkalommal előadják.

Ami e két pólus, a ritus és az előadás /mag és a burok/ együttes jelentésben kiad, abban, mint egészben az a lényegi, hogy a ritus teljességgel más, mint a burok, s elhatárolódik attól. Mégis a ritus csak az egészszel teljes egységben érvényes jelentésű, mert így Van, ez a valóságos helyzet.

Van a szövegnek egy ilyen részlete: "az ut velem kezdődik, és visszafelé mutat". Elérkeztünk Samu Attila kísérletének lényegéhez: a fenti sor a ritus jelentőségére is utalhatna. A ritus nemcsak a mai színház megtagadása kíván lenni /megtagadás: gondoljunk a műsorfüzet belső lapjára: nem-színpad, nem-nézőtér, stb./, hanem meghaladása is; az ut, amelyen el kell indulni, visszafelé vezet; a színház születése előtti pillanathoz. E pillanat, e fiktív határvonal innenső oldalán áll a színház, az esztétikai, szórakoztató, stb. funkcióiban autonómmá vált, az életből kivált, attól elidegenedett színház; a tulsó oldalán pedig a társadalomba beágyazott színház, amely tulajdonképpen azonos az élettel, amelyből csak utólag lehet leválasztani azt a részt, amelyet ma színháznak nevezünk, de ekkor még nem vált le. Ugyanigy áll e határvonal két oldalán a színész és a személyiség. "Azonosság: szerelmes benne-lét. Különbözőség: feloldhatatlan magány." E szavakat így is értelmezhetjük: a személyiség - önmagával való azonosság, a színész - önmagától való különbözőség. Úgy vélem, mintha ez a dichotom gondolati modell lenne Samu Attila kísérlete mögött.

A "műsorfüzet" összefoglalva ezt írja a ritusról: a ritus kapcsolatteremtés az istenséggel, közösségi szertartás, amely a szertartásvezető személyek különös jelenléte folytán jön létre, ebből nő ki a közös élmény, amely kiszakadás a hétköznapi létből. E meghatározás néhány helyen, úgy hiszem, téved. Először: a ritus nem emel ki a hétköznapi létből, sőt, a ritusnak az a lényege, hogy az azonos a hétköznapi létrel - a lét ritualizált. Másodszor: a közös élmény nem a szertartásvezető különös jelenlétéből nő ki, nem ez a lényegi, hanem épp a ritualizált lét, az, hogy a szertartásvezető jelenléte épp nem különös, hanem azonos a résztvevők jelenlétével. Itt valóban nincs színész-néző elkülönültség.

Ez az, ami a ritus mai helyzetben való felelevenítésének a gátja. Fogalmi zhatunk úgy is, hogy a ritushoz közös nyelv szükséges, amelyet éppúgy él meg a szertartásvezető, mint a résztvevő, s amely transzcendens irányultsága. Ma ilyen jelrendszer nincs. A ritus nemcsak színpadi előadás lehet.

Mintha erre döbbsent volna rá Samu Attila; így az előadás, melyet a ritus köré növesztett, egyszerre önreflexiója a ritusnak s egyben az alapgondolatok pontosabb kifejtése. Magát a ritust is megváltoztatta. A szöveget: az extatikus szóhalmozások lerövidültek, áll. eltűntek, a hangsúly áttevődött a lírai részekre. Ez lényeges: csak a lírai szöveg képes kapcsolatteremtésre a nézővel, itt szükség van rá, a mechanikus

szótörlődásoknál nincs: kívül reked. Az előadót Alföldi Róbert helyett Samu Attila játssza. Alföldi Róbert Nárcisza szép akart lenni, de a kitervelt mozdulatok mögül hiányzott az egyéniség. Samu Attila Nárcisza: Samu Attila. Kevésbé vihágyzott a test mozgására, jobban a szöveg tartalmára. Jobbá, feszültebbé vált a ritus. Mindez természetes is: a szöveg inkább lírai anyag, mint drámai.

A Profán Nárciszt februárban is bemutatják. A ritus fejlődése tehát még nem ért véget. Ez az írás csak egy pontját mereviti meg a folyamatnak.

Mivel írásom össze, fenntartom magamnak a tévedés lehetőségét. Mivel a befogadás maga is újraalkotás, amit leírtam, az az én gondolati játékom s nem a Profán Nárcisz alapteóriája.

Takács József

+ + +

... teljesebb...

... nem teljesebb - lehetőség van a költészetre /Horvát Zoltán/. Attóbbi írás vagy annyira rossz, hogy lehetetlen hozzá értékelő és elemző módon viszonyulni, vagy egy mára megszokottá vált rossz értelmiségi közérzetet közvetít - esetlegesen és pillanatnyilag - versben. Ez utóbbiakban lehet regisztrálni ennek a hangulatnak néhány képszerűen vagy plasztikusan vagy metaforikusan vagy ironikusan felmutatott okát, de ezek még az információ szintjén is érdektelenek. Csak ismétlik a rosszat, de fölülmenekedni, ellökni, legyőzni már nem sikerül. S ami a legsúlyosabb: kimondani sem! Ezeknek a dokumentumoknak legfeljebb önleíró szerepük lehet; helyet kaphatnak naplókban, levelekben - hiszen erősen személyesek -, de közreadásuk csak növeli azt a szemetet, amit ugyanis termel az irodalom egy része. Érdemes volna szótárat készíteni ezekből a művekből: csak össze kellene gyűjteni a címszavakat, jelentést vagy szómagyarázatot fölösleges lenne melléjük írni. Abszolút üres eszközök csak, de beváltan megrendítőek, reménytelenek, bátrak és ha kell, a hatalmat támadják bőszen, ha kell biztosítanak, hogy ember embernek farkasa lett, hogy "ész érzenen - valahol kirándul". Ebből a szótárból merítve aztán a kezdő költők könnyedén tudnak lehetnek a "fogalmazás nehézségein" és érett, jól fizetett hangulatjelentésírói lehetnek előjövendő, történelem nélküli, identitás zavaros, meg hasonlított nemzedékeknek.

Most tehát konkrét elemzés helyett leírtunk egy jelenséget, mely olvasás közben eszünkbe jutott. A jelenség említése eltávolít minket a tárgytól, de az irodalom-hiány egyik legfontosabb okát látjuk benne. Kéressünk most már további okokat magából a Bölcsész-ből.

Vissza kell itt térnünk azokhoz, akiknek sikerült megszólniuk ebben a kötetben és rögtön kapcsolnunk kell szerkesztési kérdéseket is. Ha nagyobb szél támadna és írófélek asztaláról röpitene világá kissebb-

JELENTÉS AZ IRODALOM HIÁNYÁRÓL

Bölcsész 80'81'82'83'

A következőkben minden szó a cím erejéből vesz el, holott csak ennek a címnek kellene épen maradnia. Mert a cím most nem leplezi azt, amit leplez az udvarias gyakorlat: homályosról homályosan. Ha írnom kell az antológiáról, szavakat kell használnom, s ezzel be kell ismernem, hogy abban is szavakat - sőt prózává és verssé rendezett szavakat találtam. Így könnyű lehetne a dolgom: megvizsgálni az egyes szerzőket és műveket, rövid elemzéseket készíteni, kutatni az apróbb sikerek és a nagyobb erőtlenségek okait, majd adni egy összegző képet, kimutatva, hogy a megjelenés végülis több a meg nem jelenésnél. Ez a megoldás azonban törvényesítené azt, hogy mégiscsak irodalommal van dolga az olvasónak - a kötet egészét tekintve. Ez azonban nincs így.

A kötetben egy prózairó /Nagy Imre/, két költő /Sziij Ferenc és Hévízi Ottó/, és egy - most már ki-

nagyobb lapokat, majd a szél hirtelen elülne és ezek épp egy szerkesztő asztalára hullanának, és a szerkesztő álmából riadva azonnal nyondába rohanna az égből hullott kinccsel, valószínűleg több elképzelés, rendezési elv, illetve világosabb koncepció derülne ki az így elkészült váltogatásból, mint a mostaniból.

Itt vers verset követ, vágy vers prózát, esetleg próza prózát; de mindenképpen betüvető betüvetőt. A szerkesztésről ennyi bizton kijelenthető. Ez azonban elég kevés.

A címlap szerint négy év anyaga a gyűjtemény. Ez alatt a négy év alatt tehát Szegeden egyetemista vagy főiskolás nem írt hosszabb kritikát, irodalmi tanulmányt és - egy ember kivételével - prózát. Ez alatt a négy év alatt nem született semmilyen állásfoglalás a hazai irodalom minőségi vagy szervezeti kérdéseiről, nem született irodalompolitikai vagy politikai döntés, mely az itt élő és dolgozó irodalmárokat, tanárokat, hallgatókat érintette volna. Nem született, mert a JATE BTK KISZ-szervezetének erősen időszakos kiadványában egyetlen sor sincs erről.

De nincs arról sem, hogy ennek a lapnak volt egy szerkesztője, aki már nem él, volt valamilyen elképzelése, de ami ma már nincsen, de arról sincs szó, hogy ennek a lapnak van egy új szerkesztője, akinek lenne valamilyen elképzelése, de arról sincs szó, hogy ez a lap valakinek szól - na, vagy valakinek fontos lenne, illetve arról sem, hogy senkinek sem az.

Persze minderről ne is legyen, azt is megérthetjük. Ne legyen, de ahhoz évente legalább kétszer meg kellett volna jelennie, hogy az irodalomból derüljön ki mindaz, ami négyévenként nem derülhet ki belőle.

Igy a neglevoárcok - Nagy Imre, Hévízi, Sziíj - még inkább növelik az olvasó "légszomját", mert nem érti a többi szerzőhöz és az egészhez való viszonyukat. Mindegy, hogy kikkel szerepelnek, niben? Tegyük fel, hogy igen, és akkor válasszuk teljesen ketté a vizsgálatot. Elemezzük őket, mint a kötet legerősebb szerzőit és építsünk egy konstruált koncepciót az egész kötetre az ő műveikből, illetve érrékeljük rajtuk keresztül a szegedi irodalom négy évének néhány főbb tanulságát.

De gondoljuk azt, hogy nem mindegy a szereplés helye. Akkor viszont nem beszélhetünk a művekről, hanem elsősorban etikai vizsgálatot kell végeznünk, s végül elmarasztalnunk, hogy egy szerkesztetlen és gyöngye kötetben szerepelnek, s nem hozzák tudtunkra: miért?

Igy tehát, ha most már az egészet vizsgáljuk, megállapíthatjuk: a három író tölti ki a Bölcsész hatvanöt-hetven százalékát. De a környezet, amelyben szerepelnek, megsemmisíti az ő megszólalásukat is. Ha hárman szerepelnének egy kiadványban, erővonalakat húzhatnánk, értelmezhetnénk, elvégezhetnénk a szerzők bevezetését az irodalomba, elődöket fölmutatva, lehetőségeket sejtetve. Ezt azonban hamisnak éreznék a jelen helyzetben. A jelen irodalom-hiánya éppen az ő helyzetükből következettve ölti a legelkeserítőbb képet. Hetven oldalnyi dilettáns vers vagy próza is szonoru, de legalább nincs benne elvesztett, ki nem használt lehetőség. El lehet dobni, nevetségessé lehet tenni, de leginkább elfelejteni.

Ezt a hetven oldalt azonban nem lehet.

Mert jelentés arról, milyen kevés a román egy mozgó és tehetséges, erős és vonzást jelentő irodalmi utánpótlásra!

Jelentés arról, hogy minden belső tágassága ellenére mennyire szűk a Sziíj-, vagy Hévízi-féle költői világ, s itt elsősorban azok befogadásának szűkös lehetőségeire gondolunk.

És jelentés arról is, hogy esély sincsen egy rendszeresen megjelenő, tudatosan szerkesztett, támogatott - de legalább nem akadályozott - irodalmi lapra, mely teret adhatna állásfoglalásnak, kísérletnek, és folyamatos publikálásnak egyaránt!

Balog József

KISÉRTETEK ÉS CSEKÉLY RIMÉNY

- Nagyszerű dialektikád van
Domsai elvtárs
- Nemcsak az enyém, mindannyi-
unké.
/Gergely M.: Harc az üveg-
gyárban/

Az alábbi szövegeket a Csillag p. folyóirat 1949-1953-ig megjelent számaiból válogattam. Közreadásuk során az egyes írók, kritikusok torzított arcába pillanthatunk. Mégis úgy gondolom, hogy képük mai megítéléséhez e néhány "elmozdulás" is fontos lehet.

Mert akadhat néhány ismerős vonás.

Fölreérthetetlen rándulás a szájak sarkában.

Mert e néhány évnek összesűrűsödött eseményeiről éppen az redeti dokumentumok tudósítása hiányzik.

A film, a színház, az irodalom kétségbeesetten tüntet egy bezárt kapu előtt, hogy bejuthasson egy korszak kastélyába s híreket hozhasson a kintrekedteknek.

A kapu zárva marad, de néhány kiválasztott bejut az ablakon vagy a kéményeken; a padlásról vagy a pincéből.

Aztán megszületik a mű, melyben a vesztes dicsőül elbukik.

Melyben a győztes győzelme sunyi és alattomos.

Melyben a többieknek a konszolidáció marad, kevés hatalom és kevés vérvesztés.

Érvényeset csak az tudott mutatni, aki fölrobbantotta az aktuális diszleteket és a ronok között magára hagyta az embert: játsszon!

Az alábbi szövegek egy "szövegmuzeumból" válogattattak.

Néhány még a történelmen előtti korokból való.

Néhányban a szavak nem azt jelentik, mint ma, de jegyzeteket nem csatolhatunk.

Néhány a legfrissebb gyűjtés eredménye.

Néhányat csak ezután írnak meg.
De kedvünket ez nem szegheti:
mert az írás megmarad.

Mi azt akarjuk, hogy az amerikai pástör is, a cowboy is vegye kezébe Whitmant és Petőfit, olvassa Gogolt és Victor Hugót, mi azt akarjuk, hogy az amerikai költő is élvezze Gioconda mosolyát, felfedezze a szépséget és az erőt Picasso rajzaiban, mi azt akarjuk, hogy az atlanti országok népei írni tudó analfabétákból gondolkodó és érző, olvasó és alkotó embereké váljanak.

Boldizsár Iván

A polgári dekadens irodalom lényegében az ember ember voltának megtagadása volt: a tehetetlenséget és az aljasságot mutatta meg benne, mint az ember ember voltának örök, törvényszerű és megnyilvánuló formáját.

Lukács György

Ha tehát az irodalom az embert a maga felfogása szerint akarta ábrázolni, akkor a semmitől sem gátolt, ösztönös folyamatokat helyezte ábrázolásának középpontjába. Iskolapéldája ennek az, amint Joyce Ulysses című regényében leírta, hogy egy Bloom nevű kispolgárnak ösztönösen, gátlás nélkül mi minden jár az eszében, amint a WC-n ül. Ezt a jelenetet a kapitalizmus irodalmában szinte jelképnek lehet tekinteni.

Lukács György

Például én el tudnék képzelni egy sovány kulákot is, pedig még sohasem olvastam róla.

olvasói levél

Nincs szánalmasabb dolog a világon, mint azok a műmunkás figurák, melyeket egyik-másik fiatal értelmiségi író kinlódott a világra, s melyek annál veszélyesebbek az irodalomra, minél jobban sikerültek - látszatra. Maholnap az a veszély fenyegeti irodalmunkat, hogy egykori népszínműve-

ink parasztjainak mintájára népszinmű munkások fogják elárasztani; öntudatos leánykák, rendithetetlen öregasszonyok, marcona, daloskedvű, örökké lelkes legények, akik, bár nem tudnak magyarul, de káronkodni elfelejtettek s akik ugyan előírászerűen mindig elkövetnek egy-egy hibát, vagy a munkahelyükön, vagy a családi életükben, vagy a Párthoz való viszonyukban, de a hibát okvetlenül helyreütik s a végén a közönség lelkes tapsai között megdicsőülnek.

Déry Tibor

Nekünk nem prométheusi, fausti figurákat kell alkotni, a mi hőseink nem titánok, nem félistenek. Még csak nem is Toldi Miklósek. A mi hőseink igenis az egyszerű dolgozó emberek. Nem hibátlan mesebeli hősök, hanem olyan emberek, akik a kapitalizmusból jönnek és mennek abszocializmusba és közben - a világot átalakítva - átalakítják önmagukat.

Révai József

A szerkesztőség egy másik kérése arra vonatkozott, hogy amikor Balog párttitkár felkeresi Gallinánét és zárt ajtókra talál, ne forduljon vissza a villa kapuja előtt, hanem találkozzon az asszonnyal. Álljon szembe egymással és csapjon össze az új és a régi. Az új világ közvetlen harcban mentse ki az értékesnek tartott mérnököt a régi világ karmaiból...

a Csillag szerkesztősége

A szerkesztőség erélytelen volt és nem tudta az íróban eléggé tudatosítani, hogy a "Lila tinta" központi alakja a mérnök és ennek fejlődésére kell következetesen felépíteni a történetet mégpedig az ujnak a perspektívájából, a mi oldalunk felől.

a Csillag szerkesztősége

Csehov Ványa bácsija pedig, bármilyen nagy szakmai siker lett is, bármennyi kritika íródott róla; értéke és jelentősége felől kétség meradt az emberekben, mert a Szabad Nép nem írt róla.

Hubay Miklós

A multkor a DISZ-ben mesélte nekem egy lány, hogy a nyáron jópajtasával sétált a szigeten. Leültek egy padra, ahol a fiú rettentő zavarában azt kérdezte tőle: "Mondd, a kommunisták is szoktak csókolózni?" Szoktak. És erről miért hallgatnak a mi íróink? A szocialista ember igaz szerelméről miért nem olvashatunk az új magyar könyvekben?

olvasói levél

Hatalmas az út, melyet a "Prágai lánytól" a "Befejezetlen mondatig", talán még nagyobb, amit a "Befejezetlen mondattól" a "Felelet" második kötetéig megtett. És ez az út világos: a szürrealizmusból indult ugyan, de a realizmushoz vezetett és világosan a szocialista realizmus felé tart.

Nagy Péter

A magyar kritika süketségéről árulkodik az a tény, hogy Mark Twain Huckleberry Finn c. regényének megjelenéséről tudtommal egyetlen szó sem hallatszott. A könyv a világirodalom egyik remekműve. Gyerekekről szól, de nemcsak gyerekeknek. Olvasóink figyelmébe ajánlom.

Déry Tibor

/írta és válogatta: Balog József/

/Fenti írás közlését fontosnak tartottuk, mégma bevezető részét helyenként kissé elnagyoltnak tartjuk is. Az a véleményünk, hogy a kor differenciáltabb, tárgyilagos megítéléséhez nem a hallgatással, hanem az akkori irodalmi élet szereplőinek megszólaltatásával járulhatunk hozzá - ha szerény mértékben is. A közölt válogatás soraiból az is kitűnhet, hogy az egységesre "mázolt" megnyilatkozások mögött mennyire különböző indíttatások, szándékok bujnak meg. a szerk./

+ + +

TUDÓSÍTÁS

A Történész Kör rendezésében november 14-én a JATE-klubban került sor Szabó Miklós és Lackó Miklós történészek nemzettudatról tartott előadására.

A mintegy hatvan-hetven főt kitevő közönség a klub legkisebb termében szorongott. Ez a körülmény sokak számára élvezhetetlenné tette a figyelemkoncentrációt igénylő előadásokat.

Elsőként Szabó Miklós beszólt "tanáros" előadásában a nemzettudat, mint történelmi kategória fejlődéséről. ~~Bizonyos korai államkeretekben a munkamegosztás etnikai alapon szerveződött. /Példaként említhetem a nomád birodalmakat./~~ Felvázolta a munkamegosztás szerepét a nemzet kialakulásában és fejlődésében. Bizonyos korai államkeretekben a munkamegosztás etnikai alapon szerveződött. /Példaként említhetem a nomád birodalmakat./ A fejlődés iránya minden esetben az egy nemzeten belüli munkamegosztás kialakulása volt. Szabó Miklós a nemzetet differenciált társadalmi munkamegosztási struktúrára határozta meg. A polgárosodás folyamatában fokozatosan szorul háttérbe az a nemesi ideológia, mely a nemességet azonosítja az államalkotó etnikummal, azaz a nemzettel. Továbbiakban jelezte a különböző európai régiókban lezajlott nemzetté válások sajátos problematikáját. Közép-Európa soknemzetű államaiban a polgárosodás és a nemzeti ébredés kiváltotta az egységes nemzetállam különböző koncepcióit: a "történelmi nemzet" és a "politikai nemzet" ideológiáját.

Sajnálatos, hogy Szabó Miklós nem szentelt több gondolatot a sajátos közép-európai struktúra nemzettudatot befolyásoló hatásának. Nem mutatta meg a Közép-Európában kialakult nemzettudatok eredendő torzulásait sem, melyek mind az államalkotó nemzetek, mind a kisebbségek vezetői, és tömegei gondolkodásában, cselekvésében meghatározók voltak. Enélkül pedig nehéz megérteni a nemzetek, nemzetiségek viselkedésének mögöttes tényezőit pl. a Habsburg-monarchia felbomlásakor.

Lackó Miklós előadása Szabó egy állításával való polemizálásból kerekedett ki. Szabó megjegyezte, hogy a nyugat-európai etnikumok asszimilációjában az erőszak tényezője éppúgy domináns volt, mint Közép-Európában. Lackó ezzel szemben azt a nézetet képviselte, hogy a nyugat-európai kis nemzetiségek asszimilációját abékás beolvadás jellemezte. Ennek okát abban látta, hogy az államalkotó nemzetek /pl. a francia/ kulturális vonzása nagyon erős volt. Emellett Nyugat-Európában a beolvadásnak hosszú idő, toleránsabb államrend volt a kerete, szemben a kelet-európai hirtelen, elnagyolt kapitalizálódással, mely gyors asszimilációt eredményezett.

Lackó vázlatosan beszélt a két asszimilálódó magyarországi etnikumról, a németekről /városi lakosság/ és a zsidókról. A zsidók beolvadásának problematikáját abban látta, hogy a nemzeti kizárólagosság elvét valló magyar állam csak a zsidók vallási különállását ismerte el,

az etnikait viszont nem. /"nőzeshitű magyarok"/. Ez lehetett oka a zsidók tudati zavarokkal terhelt, görcsös asszimilálódási törekvéseinek.

Ezt a megállapítást - igazsága mellett - túl általánosnak tartom. Nem említette meg Lackó azt a különbséget, mely a középkortól Magyarországon élő zsidóság szerves beolvadása és a 19. sz. közepe után Galiciából beözönlő zsidók beolvadásának zavarai között fennállt. Ez a körülmény mutatta meg a kapitalizálódó, de feudális struktúrában élő Magyarország teherbíróképességének korlátozottságát. Képes volt felszínes asszimilálásra, melyre nem volt képes egy környező ország sem, azonban ez a féloldalas asszimiláció váltotta ki azt a sajátos magyar zsidókérdést^{*} ijesztő "megoldási" kísérletére a két világháború között Magyarországon is sor került.

Az előadások egy tanulsággal szolgálnak. Nem szerencsés megoldás, ha egy témát, ha vázlatosan is, de egész terjedelmében ismertetnek. Szerencsésebb lett volna, ha Szabó konkrétan a magyar nemzettudat problémájára és mögöttes strukturális tényezőire koncentrálna. Így sor kerülhetett volna az alternatívák lehetőségei és a lehetőségek alternatíváinak megvitatására is.

E hiányosság okozta az előadás utáni hozzászólások széttagoltságát, témáról témára ugráló jellegét. Nem tudott kialakulni egységes, az egész problémakört körüljáró vita /ezt az bevezetésként említett körülmények sem tették lehetővé. /Csak egy hozzászólás kezdett közelebb vinni a lényeghez, mely a nemzeti tudat torzulásainak mélyebb társadalmi-gazdasági előfeltételeit és következményeit kereste.

Bellavics István

+ + +

MAGYAR ÍRÓK ÉS A KÖZSÉLET

December 2-án a Móra Kollégium vendége volt Fekete Gyula író, az Írószövetség alalnöke. Kulturális életünk gondjairól, közéleti kérdésekről és nem utolsósorban saját munkáiról beszélt az érdeklődőknek. Azoknak, akik nem tudtak eljönni erre a beszélgetésre, összefoglalom az elhangzottakat, mert azt hiszem, hogy az ott felvetett gondolatok, kérdések nem csupán az ott megjelenteket foglalkoztatják.

Az író által elmondott bevezető leírásától - hely hiányában - eltekintek. A kérdéseket és a válaszokat - az általam szükségesnek tartott értelemeszerű rövidítésekkel - sorrendben közlöm.

K.: Sokan olvashattuk az ÉS hasábjain a Szennyezett források c. írást, mely az ifjúsági sajtó vizsgálatával és elemzésével foglalkozott. A vizsgálódás eredménye egyáltalán nem volt biztató. A kérdés arra vonatkozott, hogy miért pont az ifjúsági lapokat vette elő Fekete Gyula. Szerinte a "mindenről való figyelemelterelés" más, nem ifjúsági sajtótermékekre, illetve tömegkommunikációs eszközökre nem jellemző?

V.: Októberben az Írószövetség választmányi ülésén vetődött fel a Tiszatáj és a Mozgó Világ - mint két "más"-ságot képviselő folyóirat - kérdése. A téma megvitatását januárra tűzték ki. Ennek hatására döntött úgy Fekete Gyula, hogy megnézi, mi a helyzet a félmillió példány számában megjelenő lapoknál, ha már két, néhány ezres példányszámban meg-

***:** melynek

jelenő folyóiratot olyan gyanu lenghet körül, hogy bizonyos elvárásoknak nem felelnek meg. Az említett cikk olvasói ismerik a szomorú eredményt, melyet Fekete Gyula az országos ideológiai konferencián is előterjesztett. Szerinte ez a "mindenről való figyelemelterelés", ez a "monolitikus izléspresszió" a TV-re, a rádióra, egyéb sajtótermékekre éppúgy jellemző, mint az Ifjúsági Magazinra vagy a Magyar Ifjúságra, csak ezt számok segítségével sokkal nehezebb kimutatni. A nyomatott szövegeknek viszont bárki bármikor utánanézhethet, ellenőrizheti az adatok helyességét. Ezért fordult ő ehhez a módszerhez.

K.: A következő kérdés feltevője a Mozgó Világ felől érdeklődött és véleményt kért a Hajdu János által írt, az ÉS-ben megjelent Utószó egy előszóhoz a cikkről.

V.: Fekete Gyula nem akart kategorikus ítéleteket mondani a kulturpolitikáról, bár hozzátette, hogy ezt is megtehetné, s hogy a kulturpolitikával egyes kérdésekben nem ért egyet. Helytelen, szerencsétlen megoldásnak tartotta azt, ami a Mozgó Világgal történt. /Egyébként az év eleji írószövetségi vitán mindenki a folyóirat mellett foglalt állást./ Elmondta, hogy tart azoktól a vitáktól, ahol csak az egyik fél beszél, érvel, holott a másik fél is jelen van. Neki, mint írónak, a Mozgó Világ szépirodalmi része nem tetszett, annál inkább kedvelte a valóságfeltáró írásokat. Sajnálta, ha megszűnne közlésük, vagy más irányt vennének a jelenlegi szerkesztő alatt. Megemlítette, hogy tud az egyetemisták ezzel kapcsolatos mozgolódásairól. Véleményét így foglalta össze: "A kultúrában igenis pluralizmusnak kell lennie, legyen az a célja, hogy ítéleteket provokáljon, izlések csapjanak össze!"

A Csoóri Sándort bíráló Hajdu-cikkről, kivétlenként mondta, illetve azzal kapcsolatban a következőket mondta el: A miniszter olyan szankciókkal sújtotta Csoórit, hogy az Írószövetség képviselőjében nem utazhat külföldre és nem jelenhetnek meg azok a könyvei, melyekben politikai tartalmú írásai vannak. A szankciók ellen Fekete Gyulának nem volt kifogása: "a hatalomnak, ha valami nem tetszik, joga van szankcionálni". A baj az, hogy ezeket a szankciókat pontatlanul, szabad asszociációkkal értelmezik. Végül ironikusan azt a vágyát fejezte ki, hogy bárcsak őt szankcionálnák azért, amit írt, s ne az írást közlő főszerkesztőt! Szeretne már abban a pozícióban lenni, hogy ő maga felelhessen a véleményéért. Hajdu cikkét "szerencsétlen", "káros" írásnak nevezte; rosszindulatúnak, inkorrekt idézetekkel, melyek szövegkörnyezetükből kiragadva, a hamis magyarázatokkal együtt más értelmet nyertek. Az Írószövetségben és annak Választmányában is mindenki helytelenítette az írás tartalmát.

K.: Ezután egy kérdező azt tudakolta, hogy mitől függ az, hogy egy-egy írás megjelenéséhez hozzájárulnak-e vagy sem, illetve hol a határ "támogatás", "türelem" és "tiltás" között.

V.: Egyszerű lenne, ha minden művet besorolhatnánk one három kategória valamelyikébe. De a magyar kulturpolitikában ez nem érvényesül, illetve mindig változik, egyes kategóriák megcserélődtek: amit támogattak, az megtört lett, amit tiltottak, az most a legnagyobb támogatásnak örvendő, stb. Összezavarodtak ezek a kategóriák. Tulajdonképpen minden attól függ, hogy ki sorolja be az írást.

Hogy a politika és a közéleti irodalom sokszor ütközik egymással – ez természetes. A politika tartalma a jelenvaló, a szellem a távlatban válik elsődlegessé – ezért a politikus és az író látószöge, állása, pontja nem mindig egyezik meg. A politika erkölce más természetű, mint a szellemé. A koccanások ezért természetesek. A politika ebben odáig is elmehet, hogy hazudik – a jó ügy érdekében. Saját népe előtt is elhallgathat bizonyos dolgokat, de kizárólag a jó ügy érdekében.

K.: A következő kérdés lényege az volt, hogy a kulturpolitikában született döntéseket, változásokat miért nem terjesztik a széles nyilvánosság elé, miért csak azok tudhatnak pl. egy-egy miniszteri szankcióról, akik bizonyos okok miatt az információszerzés szempontjából kedvező helyzetben vannak.

V.: A kulturpolitikát sajnos más-más területeken /megyéenként, városonként/ másképp alkalmazzák, másképp értelmezik központi direktívákat is. Annnyit és úgy hoznak belőlük nyilvánosságra, amennyit jónak látnak. Hogy miért nem nyilvánosak a kulturális életben lezajlott ütközesek? "Gyatra" demokratizmusunkkal magyarázható. Az lenne a természetes, hogy ha valaki tilt valamit, azt nyíltan meg is indokolja!

K.: Az előbbi kérdező itt az ún. "index" léte, illetve nemléte felől érdeklődött. Ha van ilyen "jegyzék", akkor miért nem ismerhetjük pontosan, hogy mely írók szerepelnek rajta?

V.: Tavaly létezett még egy ugynevezett "konzultációs lista", amely jórészt a "második nyilvánosságban" és "nem kívánatos környezetben" közlő írókra vonatkozott. A kifejezés "konzultációs" szava arra utal, hogy a szerkesztőségbe leadott írásról a szerzővel - ha neve szerepelt ezen a listán - konzultálni kell a közlési esélyekről és a fejleményekről tájékoztatni kell a minisztériumot. Azóta már volt vita a Szövetségben erről, s az volt a vélemény, hogy "erre a listára nincs szükség". Hivatalosan kb. fél éve nincs konzultációs lista.

K.: Az újabb kérdés Csurka Istvánnak az Írószövetségből való kilépési szándékára vonatkozott. /Melyet egy, az Írószövetség elnökéhez írt levelében fogalmazott meg./

V.: Csurka kilépési szándékát demonstratív tettnek minősítette Fekete Gyula, mellyel személy szerint nem értett egyet. A következő hasonlatot élt: Csurka a "bekk" az Írószövetség elnökségében. S ha úgy ítéli meg, hogy a bíró nem jókor, igazságtalanul füttyült - akkor erre az a válasz, hogy kiáll?! Kit bosszul meg ezzel a lépéssel? Az bírót, vagy a csapatot? Egyébként Csurka ezt a levelét egy elnökségi ülésen visszavonta.

K.: Mi a helyzet a JAK-kal? - volt a következő kérdés.

V.: Mikor felfüggesztése után FI-nélkül, JAK néven újra működni kezdett ez a harmincöt év alatti írókat tömörítő szövetség, már csak a Választmánynak volt alárendelve. Furcsa módon azt, amiért felfüggesztették, "ujjászületésekor" legalizálták. Az utóbbi időben nem is a Választmánnyal, hanem a minisztériummal keveredett konfliktusokba: amiatt, hogy a Laki-telekre tervezett konferenciájuk nem valósulhatott meg, és a JAK-füzetek megjelenése is akadozik.

A JAK egy vegyesbizottsági ülés egyik témája lesz, ahol azt tárgyalják majd meg, hogy mi legyen a további sorsa.

Az utolsó kérdésre, hogy veszt-e a "tisztá irodalom" azzal, ha az író arra kényszerül, hogy amatőr politikussá váljon, azt válaszolta Fekete Gyula, hogy akik vállalják a köz gondját, /nem a napi politika szintjén/ azoknak gazdagodik az életműük ezzel. Enélkül nem is tud elképzelni olyan irodalmat, amit tisztelni tudna. /Utalt itt Németh László szárszói szereplésére és Illyés sorskérdéseket vállaló életművére./

A kérdések és a válaszok mindenkit újabb kérdések megfogalmazására inspirálhatnak, az elhangzottak pedig - úgy érzem - újra- és továbbgondolásra készíthetnek minket.

Erdélyi Eszter